

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 5-6, Aralık/December 2025, ss. 29-48.

Geliş Tarihi–Received Date: 25.07.2025

Kabul Tarihi–Accepted Date: 15.12.2025

Derleme Makalesi – Review Article

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18063884>

ŞEYH HASAN AŞİRETİ'NİN ERZİNCAN İLİ REFAHİYE İLÇESİ ESKİKONAK KÖYÜNE GÖÇÜ* (The Migration of the Sheikh Hassan Tribe to Eskikonak Village in Refahiye District of Erzincan Province)

H. Dursun GÜMÜŞOĞLU*

ÖZ

Tarih boyunca kontrolsüz nüfus artışı, yeni yurt arayışları ve savaşlar, insan topluluklarının doğası gereği ortak hareket etme eğilimiyle birleşerek sürekli göç hareketlerine neden olmuştur. Atalarımız, farklı yüzyıllarda Orta Asya'dan Anadolu ve Balkanlar'a dalgalar halinde göç etmişlerdir. Bu toplulukların yerleşik hayata geçiş süreçlerinde, köy veya yerleşim yerlerine ya siyasi liderlerinin ya da şeyh, dede, baba, derviş gibi inanç önderlerinin isimlerini verdikleri görülmektedir. Bu durum, tarihi kaynaklardan da doğrulandığı üzere, konar-göçerlikten kısmen yerleşik tarım toplumuna geçişin bir göstergesidir. Ancak, savaşlar, tabii afetler ve yazılı hatıra bırakma duyarlılığının düşüklüğü gibi etkenler nedeniyle, özellikle 16. yüzyıldan önceki döneme ait belgelerin azalması, tarihsel anlamda bazı karanlık noktaların oluşmasına yol açmıştır. Şeyh Hasan Aşireti üzerine basılı eserler ve yayınlanmış makaleler bulunmasına rağmen, konunun farklı kollarına dair yeterli çalışma olmadığı düşünülmektedir. Şeyh Hasan'ın soyu, Malatya'nın Arapgir ilçesi Onar köyünde yerleşmiş olsa da aşiretin kolları Anadolu'nun farklı kırsal kesimlerine ve sonrasında büyük şehirlere yayılmıştır. Bu makale, Şeyh Hasan Aşireti'nin bu kollarından biri olan Zazalı Ali koluna odaklanmaktadır. Makale, bu kolun tarihi yolculuğunu incelemektedir: 1515-1530 yılları arasında Tunceli'nin Ovacık ilçesine gelişi ile 19. yüzyılın ilk yarısında Erzincan'ın Selamet köyüne, oradan da Refahiye'nin Eskikonak köyüne yerleşimi. Ayrıca, çalışmada Zazalı Ali kolunun günümüzdeki yayılım alanları, özellikle Eskikonak köyü halkından 1960-1974 yılları arasında İstanbul'a göç edenlerin yerleştiği semtler, şehre uyum süreçleri ve köydeki yaşamlarına dair önemli notlara yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Şeyh Hasan Aşireti, Eskikonak köyü, Oğuzlar, Bayat boyu.

* Bu makale 16-17 Ekim 2024 tarihlerinde Munzur Üniversitesi'nde düzenlenen Anadolu'nun Horasan'ı Tunceli Sempozyumu'nda sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir.

* Bektâşi halifebabası- Yazar. e-posta: dursungumusoglu@hotmail.com

ABSTRACT

Throughout history, uncontrolled population increase, new homeland searches, and wars, combined with the nature of human communities to move together, have caused continuous migration movements. Our ancestors, in different centuries, migrated in waves from Central Asia to Anatolia and the Balkans. In the settling down processes of these communities, it is seen that they gave the names of either their political leaders or their belief leaders such as sheikh, dede, baba, dervish to the village or settlement places. This situation, as also confirmed by historical sources, is an indicator of the transition from a partially nomadic to a settled agricultural society. However, factors like wars, natural disasters, and the low sensitivity of leaving written memories have caused the decrease of documents, especially those belonging to the period before the 16th century, bringing with it the existence of some dark spots in the historical sense. Despite the existence of published works and articles on the Sheikh Hasan Tribe, it is thought that the studies on the different branches of the subject are insufficient. Although the lineage of Sheikh Hasan settled in the Onar village of Malatya's Arapgir district, the branches of the tribe have spread to different rural areas of Anatolia and subsequently to big cities. This article focuses on the Zazalı Ali branch, which is one of these branches of the Sheikh Hasan Tribe. The article examines the historical journey of this branch: its arrival in Tunceli's Ovacık district between 1515 and 1530, and its settlement in Erzincan's Selamet village, and from there to Refahiye's Eskikonak village, in the first half of the 19th century. Additionally, the study includes important notes concerning the present-day spreading areas of the Zazalı Ali branch, especially the neighborhoods settled by the people who migrated to Istanbul from Eskikonak village between 1960 and 1974, their adaptation processes to the city, and their lives in the village.

Key words: Sheikh Hasan tribe, Eskikonak village, Oghuzs, Bayat tribe.

GİRİŞ

Şeyh Hasan Aşireti'ne dair bazı tarihsel bilgiler M. Şerif Fırat (1983) ve Ali Kemali'nin (1992) eserlerinde bulunmaktadır. Osmanlı Arşiv belgelerinde ise aşiret üyelerinden bazılarının adli olaylarla ilgili kayıtlarına rastlanmaktadır. Aşiret üzerine yapılan müstakil kitap çalışmalarından biri de İsmail Onarlı'ya (2001) aittir. Onarlı, eserinde vakfiye senedi, muhtelif dönemlere ait fermanlar ve sözlü gelenekten aktarılan bilgileri bir araya getirmiştir. Bunların dışında, Şeyh Hasan ile ilgili makalelerin Alemdar Yalçın-Hacı Yılmaz (2004), Veli Saltık (2013), Hacı Yılmaz (2017), Kader Demir-Ahmet Aksın (2023) tarafından kaleme alındığı görülmektedir.

Ancak, Şeyh Hasan Aşireti'nin 19. yüzyılın ilk yarısında Erzincan Refahiye Eskikonak köyüne gelip yerleşen ve aynı zamanda yazarın büyük dedesi olan Zazalı Ali hakkında herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Uzun yıllar süren sözlü ve yazılı belgelerden faydalanılarak hazırlanan bu çalışmanın, söz konusu eksikliği gidererek bilim dünyasına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Orta Asya'dan göç ederek Anadolu'ya yerleşen bu aşiret üzerine yapılacak sosyolojik ve antropolojik çalışmalar, literatürdeki boşluğu doldurmanın yanı sıra, Anadolu'ya göç eden Türkmen aşiretlerinin siyasi ve kültürel yapısı hakkında da yeni bilgiler sunacaktır.

Eskikonak köyünde, Hormekli, Koçgiri ve Şeyh Hasan Aşireti mensupları 1974 yılına kadar barış içinde bir arada yaşamışlardır. Şeyh Hasan konusuna ilişkin olarak köyde yaptığım saha çalışmasında, köyün önde gelenleriyle yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılmış ve bazı gözlem notları tutulmuştur.

Göçün Şeyh Hasan Aşireti üzerindeki etkilerinin daha iyi analiz edilebilmesi için, öncelikle henüz akademik düzeyde çalışılmamış olan diğer kollar üzerine de sosyolojik ve antropolojik araştırmalar yapılarak akademik literatürün zenginleştirilmesi, sonrasında ise varılan sonuçların sentezlenmesi yerinde olacaktır.

Şeyh Hasan Aşireti ile ilgili araştırmaların artması neticesinde, mezkûr aşiret ile Anadolu'ya göç eden benzer aşiretler arasındaki ilişkiler, etkileşimler ve benzerlikler üzerine fikir edinilmesi de mümkün olacaktır.

Şeyh Hasan Aşireti ile ilgili bilgilerin önemli bir kısmına sözlü geleneklerden ulaşılmaktadır. Sözlü geleneklerde tanınmış kişilerin adlarının geçtiği yerlerde bazı kronolojik sorunlar olduğu tespit edilse de bu bilgilerin iyi analiz edilmesi hâlinde tarihî kaynaklarla uyumlu yeni yorum ve tespitlerin yapılabilmesi her zaman mümkündür.

BULGULAR VE TARTIŞMA

1. Eskikonak Köyü'nün Coğrafi Konumu

Eskikonak köyü, Erzincan'a bağlı Refahiye ilçesinin yaklaşık 22 km güneybatısında, iki küçük derenin "Y" harfi şeklinde birleştiği bir mevkide

kurulmuştur. Coğrafi koordinatları yaklaşık olarak 39.81667 kuzey enlemi ve 38.71667 doğu boylamıdır.

Köyün hem eski hem de yeni adı Eskikonak'tır. Bu ismin nereden geldiğine dair elimizde kesin bir bilgi veya güvenilir bir söylence bulunmamaktadır. Ancak, bizden önce burada yaşayanlardan kalma izlerin varlığı nedeniyle, bölgenin eski bir konaklama veya yerleşim yeri olduğu düşüncesinden esinlenilerek bu adın verilmiş olabileceği kanaati oluşmuştur. Ülkemizdeki köylere dair yayımlanmış muhtelif kitaplarda ve 1928 tarihli, eski yazı ile yayımlanmış *Son Teşkilât-ı Mülkiye'de Köylerimiz* adlı vilayetlerin teşkilatlanması ile ilgili eserde de Eskikonak ismine rastlanmaktadır (1928).

Vaktiyle Kuruçay'a bağlı olan Eskikonak köyü, Gavuryurdu, Gezge ve Kabullar köyleriyle birlikte, 4 Mayıs 1933 tarihinde Refahiye'ye bağlanmıştır.

Eskikonak köyü adı, 1974 yılına kadar yayımlanmış kitaplarda yer almaktadır. Ancak, İçişleri Bakanlığı tarafından 1981 yılında yayımlanan *Köylerimiz* adlı kitapta Eskikonak köyünün adı geçmemektedir. Bunun nedeni, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğünün 03.04.1974 tarihli onayı ve sonrasındaki resmi yazışmalarla köyün tüzel kişiliğinin kaldırılarak Yeniyurt köyüne bağlanmasıdır.

2. Şeyh Hasan Aşireti'nin Tarihsel Kökeni

Şeyh Hasan aşireti ile ilgili yapılmış olan çalışmalar birkaç ana başlık altında toplanabilir:

2.1. İsmail Onarlı'nın Çalışmaları

İsmail Onarlı, çalışmasında hem sözlü geleneğe hem de yazılı belgelere yer vermiştir. Onarlı'nın aktardığı bilgilere göre Şeyh Hasan, Türkistan'ın Yesi şehrinin Üç Kurgun yöresinde doğmuştur. Oğuzların Bozok Kolu'nun, Gürhanogulları'nın, Bayat boyuna bağlı On-Er oymağındandır (Onarlı, 2001, s. 17-18). Şeyh Hasan dünyaya geldiğinde dedesi Bahşi Han oymak beyidir. Abbasi zulmünden bu gölgeye göçen Hz. Ali soyundan gelenler Bahşi Han'a sığınır. Bahşi Han, oğlu Ahmed'i, sığınmacı Musa-ı Kazım'ın (ö. 799) oğlu Abbas'ın kız torunlarından Vedduha ile evlendirir ve bu evlilikten Şeyh Hasan doğar. Seyyide ile evliliğinden sonra kendini tasavvuf öğretisine adanmış Ahmed, ilim ve irfan sahibi olarak "Şeyh" ve "Hâce" unvanlarıyla anılmaya başlar ve sufilik mahlası olarak "Verani" lakabını alır; böylece "Şeyh Ahmet Verani" olarak ün salar. Bahşi

Han'ın vefatı üzerine beylikten feragat eden babasının yerine Şeyh Hasan, oymağının beyi ve yeni aşiretinin reisi olur. Kardeşi Şeyh Ahmet'i ise ikinci reisliğe getirir. Aşiretin dış ilişkilerini ve askeri idaresini Şeyh Hasan yönetirken, iç düzeni ve dini işleri Şeyh Ahmet yönetir. Orta Asya'daki iç karışıklıklar ya da bir rivayete göre Şeyh Hasan'ın Pîr'i Hâce Ahmet Yesevi'den icazet alması sonucu, "Kırk Kalenderi Derviş" ile ve oymağıyla birlikte Moğol istilasının da etkisiyle Anadolu'ya (Rûm'a) gitmek üzere Türkistan'dan yola çıkarlar (Onarlı, 2001: 17-18).

İnsanları irşat etmek amacıyla 21 Recep 582 (1186) tarihinde İsfahan kalesinden yol izinnamesi alınmıştır. Şeyh Muhammed bin Abdullah Ardistani (Hindistani-Horasanî) tarafından yazılan belgede şöyle denilmektedir:

"...On İki İmam ve şanlı evlatlarından olma Şeyh Hasan'ın geçtiği bölgelerdeki sultan, vezir, emir, büyük efendiler, İslam kadıları ve onların hadimleri, her şehirde ve köyde zaviye ve tekkelerde, kilise ve hayır yerlerinde; Arap'ın, Türk'ün, Acem'in, doğulusu batılısı Deylemliler, Akrad ve Haşimiler, hâsılı devlet erbabı gelip müracaat edeceklerine ilgi gösterip, hediye ikram edip ve nimetlerden hissedar edip koruyarak, bugüne kadar imdada yetişip onları muhafaza etsinler" (Onarlı, 2001: 19).

Bayat Boyu oymaklarının, Yukarı Fırat Havzası'na yerleşerek obalar şeklinde köyler ve zaviyeler kurarak 12. yüzyılın sonlarına doğru yerleşik düzene geçtikleri belirtilmiştir (Onarlı, 2002: 665-704). Bayat boyu beyi ve inanç önderi Sultan Onar, diğer adıyla Şeyh Hasan, aşiretiyle Orta Asya'dan Anadolu'ya göç ederek öncelikle Elâzığ-Tunceli bölgesine ve Malatya'nın Arapgir ilçesine yerleşir ve orada yaşar (Onarlı, 2001: 15).

Şeyh Hasan'ın türbesi, Malatya'nın Arapgir ilçesine bağlı, 11 km uzaklıktaki Onar köyündedir.

Onarlı, eserlerinde Şeyh Hasan Vakfı'nın bazı kesintilere uğramasına rağmen varlığını sürdürdüğünü belirtmiştir. Ayrıca, türbede bulunan mezar taşı üzerindeki Bayat boyu damgası ile diğer mezar taşları, vakfiye ve fermanlar gibi yazılı belgelerdeki verileri karşılaştırarak sonuçlara ulaştığını bildirmiştir (Onarlı, 2002: 665-704).

Onarlı'nın eserinde yer verdiği Vakfiye belgesi, I. Alaeddin Keykubat (1219/20-1237/8) dönemine ait On-Er Zaviyesi'ne ait bir vakıf belgesidir. Aynı zamanda Onar köyünün kuruluşunu ve sınırlarını da belirleyen bu vesika, Latin harflerine çevrilmiş hâliyle şöyledir: "...Tahiren fi ğurre-i şeh-r-i Rebiülâhir. Senete ihdâ ve işrine ve sittî-mietin."

Bu belgenin 1 Rebiyülahir 621 (22 Nisan 1224) tarihinde düzenlendiği görölmektedir. (EK: 1)

2.2. Veli Saltık'ın Görüşü

Şeyh Hasan Aşireti ile ilgili diğer bir görüş ise Veli Saltık tarafından özetlenmiştir. Saltık'a göre Muş yöresinde yaşayan ve "Şeyh Hasanlılar" olarak bilinen topluluk, iki ana koldan gelmektedir ve halk bunları tek kökten sanmaktadır. Topluluğun bir kolu Ehlibeyt'ten (Hz. Ali ve Hz. Fatıma'nın evliliğinden doğan İmam Hüseyin'in Kerbela katliamından kurtulan oğlu Zeynel Abidin'in soyundan) gelmektedir. Bu koldan gelenlere "Dede Şeyh Hasanlılar" denir; bunlar Alevi inanç önderleridir ve geniş bir talip topluluğuna önderlik ederler. Bu kolun Anadolu'ya gelen ilk önderleri Şeyh Hasan ve Şeyh Ahmet kardeşlerdir. İkinci kol olan "Aşiret Şeyh Hasanlılar" ise esasen Moğol kökenli olup, yaşadıkları bölgelerde hâkim olan kültürün etkisiyle kimi yerde Kürtçe, kimi yerde Zazaca, kimi yerde Türkçe konuşmaktadırlar. Aşiret Şeyh Hasanlıların sayılarının bugün iki yüz bini bulduğu belirtilmektedir (2013: 279-312).

Gerek sözlü gelenekten (KK1; KK2), gerekse İsmail Onarlı'nın vakfiye senedi, fermanlar ve Osmanlı Arşiv belgeleri gibi yazılı verilere dayanarak, Eskikonak köyüne gelen ataların Malatya Onar köyünden geldikleri tespiti isabetli görönmektedir. Türbesi halen Arapgir'in Onar köyünde bulunan Şeyh Hasan'ın evlatları, uzun süre burada yaşayıp çoğaldıktan sonra bir kısmı Maraş, Malatya, Tunceli, Erzincan, Sivas ve Kayseri'nin muhtelif yerlerine dağılmışlardır.

3. Şeyh Hasan Aşireti'nin Bir Kolunun Eskikonak Köyüne Göçü

Eskikonak köyündeki Şeyh Hasan Aşireti mensuplarının ataları, Orta Asya'dan Anadolu'ya göç ettikten sonra Elâzığ-Tunceli bölgesine ve Malatya'nın Arapgir ilçesine yerleşmişlerdir. Arapgir'de nüfusun çoğalması ve belirlenemeyen başka nedenlerle aşiretin bir kısmı, 1515 ile 1530 yılları arasında Tunceli'nin Ovacık ilçesine yerleşmiştir (Onarlı, 2001: 215).

Daha sonra Ovacık'tan göç eden bir kol, Erzincan'ın Zazalar köyüne gelerek burada uzun süre yaşamıştır (M. Gümüsoğlu, kişisel iletişim, 2025). Sözlü geleneklere göre, muhtemelen 19. yüzyılın ilk yarısında, Zazalar köyünde yaşayan üç kardeşten biri orada kalmış; diğer ikisi ise sırasıyla Kemah'ın Selâmet köyüne ve Refahiye'nin Eskikonak köyüne göç ederek 19. yüzyılın ortalarında yerleşmiştir.

Eskikonak köyüne gelen ve Zazalı Ali olarak tanınan bu kişinin Mehmet adında bir oğlu olur. Mehmet'in ise Mahmut, İsmail, Hüseyin ve Hasan adlarında dört oğlu dünyaya gelir. Bu dört kardeş, Eskikonak köyünde yaşamış olan üçüncü kuşağı temsil etmektedir. Bu soyun günümüzde hayatta olan üyeleri ise 7. ve 8. kuşaklardır.

Eskikonak'ta yaşayan Şeyh Hasan Aşireti üyeleri, mevcut durumlarıyla talip grubundandır. Selamet köyünde bulundukları sırada dedelik hizmeti yapanlarının olup olmadığı tespit edilememiştir. Bu aşiretin irşat hizmetleri, Derviş Cemâl evlatları tarafından yerine getirilirdi. Ali Kemali (1992:145) de benzer bir tespiti kaydetmiştir.

Derviş Cemâl, Hacı Bektaş Velî halifelerindendir ve Hacı Bektaş Velî'den icazet aldığı *Velâyetname*'de kayıtlıdır (Duran & Gümüsoğlu, 2010: 773).

Ali Kemali, eserinde (1992, s. 160), 1930'lu yıllarda Ovacık'ta yaşayan Şeyh Hasan Aşireti'nin Gülabi Uşağı, Arslan Uşağı, Kemah'ta bulunan Keçel Uşağı, Bal Uşağı, Abbas Uşağı, Kâv Uşağı, Kırganlı Uşağı, Koç Uşağı, Birmanlı, Aşuranlı Uşağı, Demanlı Uşağı, Topuz (Bezgâr) Uşağı, Karaballı Uşağı, Seyyit Kemal Uşağı, Laçın Uşağı, Ferhat Uşağı, Beyit Uşağı ve Şam Uşağı gibi kollarını belirtmektedir.

Eskikonak köyünde, Şeyh Hasanlılar, Hormekliler ve Koçgiri Aşireti olmak üzere üç aşirete mensup insanlar bir arada yaşamıştır. Eskikonak köyü ismine Erzincan dışında Ağrı'nın Patnos ve Gaziantep'in Nizip ilçelerinde olduğu gibi Bulgaristan'da da rastlanmaktadır.

Köyün isim olarak ulaşılan en eski kaydı, M. Şerif Fırat'ın eserinde yer alan bir açıklamada geçmektedir: Hormekli aşiretinin Bali kabilesinin 1628 tarihinde Kırıktaş, Kürelik, Alacahan, Halitler, Gavuryurdu (Yeniyurt) ve Eskikonak köylerine yerleştiği belirtilmiştir (Fırat, 1961: 80).

Zazalı Ali'nin ailesi ile köye geldiğinde burada kimsenin olmadığını ve daha önce yerleşenlerin başka yerlere göç ettiğini düşünmekteydik. Bu tahmini doğrulayan bir bilgiye, 2003 yılındaki bir ziyarette ulaşıldı. Tarafımızdan köyün yaşlılarından edinilen bilgiye göre, Eskikonak'ın güneyinde, Diyarlar köyüne yakın bölgede, Hormekli aşiretinin kollarından Zerkenliler'in mezar yerleri ve eski ev kalıntıları bulunmaktaydı. Zerkenlilerin daha sonra Gemecik köyüne yerleştikleri bildirilmiştir.

Eskikonak köyüne tespit edilebilen ilk yerleşim tarihinin 1628 olduğu, Zazalı Ali'nin ise 1845-1850 yılları arasında köye geldiği kuvvetle muhtemeldir. Kuşaklar arasındaki süreyi yirmi yıl olarak kabul ettiğimizde, Zazalı Ali'nin geliş tarihi bu aralığa denk gelmektedir. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra askere alma ve vergi toplama amaçlı en eski yerel yazılımların 1845 yıllarında yapıldığı bilgisi ışığında yapılan Osmanlı Arşivi araştırmalarında Eskikonak köyü ismine rastlanmaması; Zazalı Ali'nin 1845 yılı sonrasında geldiğini, ya da köyün sadece tek bir evden oluşması nedeniyle gözden kaçtığını düşündürmektedir.

Ali Kemali'nin 1930'lu yıllara ait tablosu, Eskikonak'ta 62 kişi (32 erkek, 30 kadın); Yenyurt'ta (Gavur Yurdu) 72 kişi (37 erkek, 35 kadın); Halitler köyünde ise 110 kişi (60 erkek, 50 kadın) yaşadığını göstermektedir (Kemali, 1992: 160).

1964 yılında köyde sadece 10 hane kalmıştı (ortalama 50 kişi). Çünkü 1950'lerden itibaren genç neslin şehirlere göçü başlamıştı. 1974 yılına gelindiğinde ise, köydeki son evde yaşayan Karakoç ailesinden kişi, çalışamayacak kadar yaşlanması nedeniyle İstanbul'a göç etmek zorunda kalmıştır. Böylece muhtarlık yetkisi Yenyurt köyüne intikal etmiştir.

Bu göç hikayesi özetle, Zazalı Ali'nin köye geldiği dönem ile bütün insanların büyük şehirlere göç ettiği dönem arasında yaklaşık 150 yıllık bir süre geçtiğini göstermektedir. Benzer şekilde, 1628'deki ilk yerleşim ile Zazalı Ali'nin geliş arasında da 150 ila 200 yıl arasında bir süre geçmiştir. Bu döngü, her 150-200 yılda bir nüfusun artması, arazilerin sabit kalması ve yeni kazanç kapılarının açılmaması sonucu, o bölgede yaşayanların başka yerlere göç etmesini beraberinde getirmiştir. Muhtemelen bu göç döngüsü sonucunda geride kalan eski evden dolayı bölgenin adı "Eskikonak" olarak kalmıştır.

Bu durum, 1628 yılı ile 19. yüzyılın başlarına kadar burada bir yerleşimin var olduğunu; daha sonra Zazalı Ali'nin ailesi ile gelerek yerleşimin yeniden gerçekleştiğini göstermektedir. Zaman içinde yapılan evlilikler sonucunda, baba tarafı Şeyh Hasan aşiretine mensup olanlar, anne tarafından yakın çevre köylerdeki Hormekli Aşireti'nin muhtelif kollarına mensup olmuşlardır. 20. yüzyılın başında ise Koçgiri Aşireti üyelerinden (sonradan Karakoç soyadını alan) kişilerin köyden yer satın alarak gelip yerleştikleri ve Sivas İmranlı tarafındaki akrabalarıyla kız alıp verme yoluyla ilişki kurdukları tespit edilmiştir.

4. Şeyh Hasan Aşireti'nin Şehirlere Göçü

Eskikonak köyünden İstanbul'a gelip yerleşen ilk kişilerden biri bu makaleyi kaleme alan yazarın babası Kemal Gümüsoğlu'dur (1950). Onun İstanbul'a gidişi, babasının (dedesi) büyük tepkisine neden olmuştu; çünkü şehre gitmek, onlar için baba yurdunu terk etmek anlamına geliyordu. Ailece İstanbul'a geliş ise 29 Ekim 1960 tarihinde gerçekleşmiştir. 1963 yılında dedesi köyde rahatsızlanınca tedavi için İstanbul'a gelmek zorunda kalmıştır. Bu durumu gören kirkesi (yöredeki söylenişle "kivra") Kemah, İhtik köyünden Hasan Tanyıldız'ın, dedesine "Hüseyin Ağa, bak artık İstanbul'da da bir evin var, bu ev olmasa nerede kalırdın" demesi üzerine dedesi ona hak vermiştir (KK1).

İlk defa şehre göç edip yerleşenler, henüz köyde yaşamını sürdüren gençlere örnek teşkil etmiştir. Köydeki sıkı aile bağları bazı avantajlar sunsa da göçün ardındaki temel itici güçler şunlardır:

- Aynı insanlarla sürekli bir arada olmanın getirdiği psikolojik sorunlar ve travmalar.
- Dedikodular.
- Köyde veya yakın yerlerde okul ve hastane imkânının bulunmaması.
- Daha farklı yaşam alanlarına, ekonomik ferahlığa ve refaha duyulan özlem.

Eskikonak köyü mensubu üç aşirete ait (Şeyh Hasanlılar, Hormekliler, Koçgirililer) özellikle 1900-1925 doğumlu olanlar, İstanbul'a gelerek mandıralarda veya çeşitli işlerde işçilik yapmışlardır. Çoğunlukla rençberlikten başka bir meslek

bilmeyen bu insanlar, şehirde kazandıklarını köye götürmüş ve oradaki ihtiyaçları için kullanmışlardır.

1950-1960 yıllarında İstanbul'a gelen daha genç kuşak ise başlangıçta işçilikle yetinmek yerine; apartman görevlisi, şoför, kahvehane işletmecisi, çeşitli şirket çalışanı ve emniyete bağlı mahalle bekçisi gibi farklı mesleklere yönelmişlerdir.

Köyden gelenler, ata kültürünü yaşatmak, ötekileştirilmemek ve yeni yaşama uyum sağlamak amacıyla dayanışma odaklı olarak aynı mahallelerde birbirlerine yakın yerlere yerleşmeye başlamışlardır.

Gençler genellikle 13-15 yaşlarına gelince, yanlarına bir kat yatak ve yorgan alarak gurbete çıkmışlardır. Kendilerinden önce giden köylü veya akrabalarının yanına sığınmışlardır. Bu kişiler, gençlere hem bekârların kalabileceği bir yer hem de iş bulmuşlardır. Bu anlamda İstanbul'da ilk yerleşimler Kuledibi, Tophane ve Feriköy semtlerinde gerçekleşmiştir.

Daha sonra gerek Feriköy'de gerekse Okmeydanı ve Hasköy'deki hazine arazilerini aracıardan belirli bir ücret karşılığında satın alarak gecekondular inşa etmeye başlamışlardır. Bu süreçte eş ve çocuklarını da köylerinden getirerek şehirde aile düzenlerini kurmuşlardır.

Zaman içinde çevre yolu geçmesi nedeniyle istimlak edilen yerlere karşılık Küçükköy'de arsa tahsis edilenler dışında, önemli bir kesim genellikle Ümraniye, İhlamurkuyu ve Dudullu bölgelerine yerleşmiştir. Bu arada yurt dışına giderek oralara yerleşenler de olmuştur.

Eski neslin vefat etmesiyle birlikte, yeni neslin farklı çevrelerden kişilerle evlenmesi, eğitim ve ekonomik sosyal yapıdaki değişiklikler, yeni yaşam formlarına doğru evrilmeyi kaçınılmaz kılmıştır. Köy adına kurulan dernekler, kültürel gelenekleri yaşatmak açısından önemli görevler üstlenmektedir.

5. Eskikonak Köyündeki Şeyh Hasan Aşiretinin Etnik Kimliği

Atalarımızdan intikal eden bilgiler, aşiretin köken itibarıyla Oğuz Türkleri olduğu ve Horasan'dan geldiği yönündedir. Kutsal dağ, kutsal su, türbe kültü, yaşam tarzı, sabah güneşe karşı dua etme ve mezar taşlarındaki motifler gibi kültürel unsurlar da bu kökeni destekleyen ipuçlarıdır.

Kadri Kemal Kop'un verdiği bilgilere göre (Kop'tan aktaran Fırat, 1983: 20), miladın dokuzuncu yüzyılında Türkistan'dan Anadolu'ya göç eden birçok Türkmen kabilesi bulunmaktadır. Bunlardan bir asır sonra gelen Kayıhanilerle birlikte, yine birçok oymak Fırat ve Dicle vadilerine yerleşmiştir. Alpaslan'ın Malazgirt zaferinden sonra da Türkistan'dan pek çok Türkmen boyu, doğunun çeşitli bölgelerine, Dersim ve Erzincan havalisine gelip yurtlanmıştır. 13. yüzyılda Oğuz neslinden Akkoyunlu ve Karakoyunlular Ahlat ve Malazgirt'te güçlü bir hükümet kurmuşlardır. Yine 13. yüzyılın başında Moğolların önünden kaçıp Erzincan, Dersim, Akçadağ ve Maraş gibi sarp bölgelere sığınan aşiretlere İlhaniler (Moğollar) ve Osmanlılar tarafından sayısız zulümler yapılmıştır.

Kop, devamla bu kabilelerin Kızılbaş adı altında milli birlikten uzaklaştırıldıklarını ve Osmanlılardan gördükleri sürekli kötülükler yüzünden kendilerini yabancı sanıp milli duygularını ve dillerini yitirmekten endişe duymadıklarını yazmaktadır. Sünnilik ve Şiiliğin siyasi fırkalar halinde yürüdüğü o çağda, Padişah Yavuz Sultan Selim, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasından korkarak Doğu Anadolu'daki Kızılbaşlığı yok etmek kastıyla harekete geçmiş ve iç ile Doğu Anadolu'daki Alevilerden kırk bin kişinin kanını akıtmıştır. Yavuz Sultan Selim'in 23 Ağustos 1514'te Çaldıran Ovası'nda Şah İsmail'i yendikten sonra dönerken, Fırat'tan İmranlı'ya kadar ele geçirdiği bölgelerde yaşayan Bektaşî ve Kızılbaş Türklere çatıp onları doğunun sarp dağlarına kaçırdığını; bu şekilde dağlara sığınan Türk ve Türkmen boylarının benliklerini kaybettiklerini belirtir (Aktaran Fırat, 1961: 20).

Besim Atalay, *Bektaşilik Edebiyatı* adlı eserinde Tahtacılar ve Çepnilerin Sünni köylülerden bahsederken "Türk" dediklerini; kendilerinden bahsederken ise "Türkmen" dediklerini ve "Türk" kelimesinin onlarca Ehlisünnet karşılığı olduğunu belirtmektedir (Atalay, 1991: 32-33). Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi tarafından düzenlenen bir sempozyumda da (2007) benzer bir söylemin Bulgaristan'da yaşayan Alevi ve Bektaşî kökenli insanlar için de geçerli olduğu ifade edilmiştir.

Refahiye'ye bağlı Alevilerin yaşadığı köylerde Sünni köyler için "Türk" tabirinin kullanıldığı gibi, Sünni köylerde yaşayanlar da Aleviler için "Kürt" tabirini kullanırlar. Oysa yaşlılara etnik kimlikleri sorulduğunda, Horasan'dan geldiklerini ve Türk olduklarını belirtirler; Şafii mezhebinden olanlara karşı da

mesafeli durarak onlarla ilgileri olmadığını ifade ederler. Bu durum, "Türk" veya "Kürt" tabirlerinin arkasındaki asıl nedenin etnik değil, mezhebi farklılıkları doğru ifade etme amaçlı olduğunu açıkça göstermektedir.

Şeyh Hasan Aşireti'nden Eskikonak'a ilk gelen kişinin Zazalı Ali olduğu ve Zazalar Köyü'nden geldiği daha önce belirtilmişti. Ataların Arapgir Onar köyünde Türkçe konuştuğu ve Türk oldukları göz önüne alındığında, Zazacayı göçler nedeniyle Ovacık'ta öğrenmiş olmaları anlaşılmaktadır.

20. yüzyılın başında köye Koçgiri Aşireti mensuplarından Karakoş soyadlı kişilerin gelmesiyle, zaten büyük ölçüde kelime benzerliği olan yeni bir dilin kabulü zor olmamıştır. Küçük çocuklar doğal olarak Kürtçe (Kurmanci) dilini daha çabuk kavramıştır. Zaman içinde yaşlılar özelde Zazaca konuşmaya devam ederken, köyde yaygın kullanılan dil Kürtçe olmuştur. Yakın çevre köylerden Yenyurt'ta ve Kırıktaş'ta Zazaca konuşulması ve gençlerin birbiriyle evlenmesi, her iki dilin de öğrenilmesini ve güncelliğini korumasını sağlamıştır. Yenyurt köylüleri de atalarının sözlü olarak Dersim tarafından geldiklerini beyan etmişlerdir.

Tanzimat Fermanı'nın ilan edildiği yıllara kadar Türkmenlerin konar-göçer yaşadığı bilinmektedir. Ferman sonrası Osmanlı Devleti, askere alma ve vergi toplama amacıyla mecburi iskân konusunu gündeme getirmiş ve uygulamıştır. Bu süreçte, isyan eden Kürtçe konuşan veya Kürt kökenli aşiret üyeleri aileleriyle birlikte Türk köylerine yerleşmişlerdir. Komşuluk ve alışveriş ilişkileri nedeniyle bazı köylerde ana dil zamanla Kürtçe olurken, bazı köylerde ise vaktiyle Kürtçe konuşulurken zamanla Türkçe yeni neslin ana dili haline gelmiştir.

Dil değişimine dair bizim de şahit olduğumuz çarpıcı örnekler şöyledir:

Bolu'da doğan ve yaklaşık 1990'da vefat eden Çerkez kökenli Hayriye Gümüşoğlu, yazarın amcası Hasan Gümüşoğlu ile evlenip uzun süre Eskikonak'ta yaşaması nedeniyle mükemmel bir şekilde Kürtçe konuşurdu. Kendini Çerkez gibi hissetmezdi ve Alevilik inancını bütün samimiyeti ile yaşardı (Gümüşoğlu, 2003: 20).

Sivas, Gölova'ya bağlı Uluçukur köyünde yaşayan Selanik göçmenlerinden Ali Rıza Bey, Halitler köyünden gidip oraya yerleşen Gürzoğlu soyadlı Hormek

aşiretinden kişilerle sadece komşuluk ilişkilerinden dolayı Kürtçe öğrenmiş; 40-45 senelik komşuluk ilişkilerinden sonra Alevileşmiştir.

Selçuklu Devleti'nin kuruluşunda Türkmen unsurlar önemli bir yer tutarken, saray çevresindeki Farslaşma etkileri, aşırı vergiler ve devlet otoritesinin zayıflaması çeşitli isyanlara yol açmıştır. Benzer bir durum Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve gelişiminde de görülmüştür. Osmanlı, beylikten imparatorluğa geçince asli unsurlarından uzaklaşmaya başlamış; bu duruma Türk asıllı olmayan kadınların sarayda yer almasının da etkisi olduğu düşünülmektedir.

Özellikle Şah İsmail ve Yavuz Sultan Selim arasındaki hadiseden dolayı Türkmen denilen Alevi-Kızılbaş topluluklara önyargılı bakışların geliştiği, katliamların yapıldığı ve bu bakış açısının yüzyıllarca devam ettiği tarihi bir gerçektir.

Cemâl Şener bu konuda şunları yazmaktadır (Şener, 2002: 15):

“Bruinessen’in yazdıklarından ve Jandarma Genel Komutanlığı raporundan çıkan sonuç; Türkçe’nin unutulduğu, onun yerine Zazaca ve Kurmanci’nin hâkimiyet kurduğudur. Demek ki Alevîler önce Türkçe biliyorlar. Türkçe’nin yerini zamanla Kürtçe ya da Zazaca alıyor. Bu durum Türk tarihi, Osmanlı-Alevî ilişkileri ve Osmanlı-Kürt ilişkileri ile koşut sayılır. Osmanlı’nın kuruluş yıllarında Türkmen ağırlığı vardı. Bu, Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar devam etti. Devşirme geleneği Osmanlı’da hâkim oldukça Türkmen düşmanlığına koşut olarak Alevî düşmanlığı da arttı. Türkmen’in önünde iki yol vardı: Ya Sünnileşip ümmetleşecekti ya da ‘Katli vacip’ti. İşte Osmanlı’ya karşı bitip tükenmeyen Celâli ayaklanmaları böyle başladı. Merkezi otoritenin güçleri karşısında yenilen Türkmen’in canını kurtarmak için tek yol kalmıştı: Kuş uçmaz kervan geçmez dağ köylerine yerleşmek. Türkçe’yi unutup Kürtçe ve Zazaca’yı öğrenip canını kurtarmak. İşte Horasan Türkleri’nin Kürtleşme macerası böyle başlıyor.”

Aynı eserin devamında, konuya dair önemli bir başka belgenin de Dersim Milletvekili Hasan Hayri Bey’in 1921’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde yaptığı tarihi konuşma olduğu belirtilir (Şener, 2002: 25). Hasan Hayri Bey bu konuşmasında; Harzem’den gelen ve Türkçe konuşan atalarına Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubat’ın yerleşme izni verdiği, ancak Yavuz Sultan Selim zamanında

can güvenlikleri nedeniyle Dersim dağlarına çekilmek zorunda kaldıkları ve tecrit neticesinde kendilerini gizlemek için Kürtçe öğrendiklerini, süreç içinde Türkçeden uzaklaşarak Kürtleştiklerini belirtmiştir.

Bugün yaşı 60'ın üstünde olan ve Zazaca veya Kürtçeyi bildiği, hatta Türkçeyi bozuk bir şive ile konuştuğu halde, kendisini Kürt ya da Zaza diye ifade eden (yani Türk olmadığını söyleyen) tek bir Alevi'ye rastlanmadığı ifade edilmektedir. Kendisini Kürt ya da Zaza olarak ifade eden azınlık gençlik kesimi ise, son yıllarda Kürtçülük veya radikal sol rüzgârından etkilenen bir kesimdir ve bu kesimin savunduğu Kürt ya da Zaza kimliği, tarihsel değil siyasi bir kimlik olarak kabul edilebilir (Şener, 2002: 27).

Ali Rıza Özdemir de Türkmenlerin Zazaca ve Kurmançça öğrenmesi üzerine detaylı çalışmalar yapmıştır. Buna göre en az 3-4 nesilde dil değişimi gerçekleşmekte, kültürel unsurlar ise daha uzun süre yaşayabilmektedir. Sultan Selim ve Sultan Süleyman zamanlarında parçalanarak Zaza ve Kürt aşiret birliklerine dahil edilen Türkmen aşiretleri, nesiller geçtikçe Zazaca ve Kürtçeyi belli düzeylerde öğrenmişler ancak kendi soy bilgilerini de bugüne kadar getirmişlerdir (Özdemir, 2014). Bu aşiretlerden biri de Şeyh Hasan aşiretidir.

6. Eskikonak Köyünde Yaşamdan Notlar

Eskikonak köylülerinin temel geçim kaynağı büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıktı. Bunun yanı sıra, kendi ihtiyaçları kadar buğday eker ve ekmeklerini bu undan yaparlardı. Arpa, yulaf ve fiğ de ekilerek kışın hayvan yemi olarak kullanılırdı.

Bölgenin aşırı soğuk iklimi ve meyve-sebze üretimine dair bilgi birikiminin sınırlı olması nedeniyle bahçe tarımı son derece kısıtlıydı. Köy halkı esasen gelenekçiydi ve “Biz babadan böyle gördük” anlayışıyla yeniliklere pek açık değillerdi. Yenilik yapılması durumunda yaşanabilecek verim düşüklüğünü, olası bir salgın hastalığı veya başarısızlığı kendileri açısından bir uğursuzluk olarak kabul ederlerdi; zira akıl danışabilecekleri bir kurum yoktu. Kış mevsiminin uzunluğu, kar yağışının 2-2,5 metreyi bulması, ekilebilir arazinin düşük kalitesi ve aşırı taşlık olması da bu durumu etkileyen önemli faktörlerdi.

Köylüler, gaz yağı, çay, şeker, temizlik maddesi gibi zorunlu ihtiyaç malzemelerini yazın topluca satın alarak kışa hazırlık yaparlardı. Refahiye’de

kurulan pazara genellikle perşembe günleri giderlerdi. Kış aylarında ise aşırı kar ve soğuk nedeniyle pazara gidişler oldukça nadirdi.

İstanbul'dan köye gönderilen mektuplar, alıcının adı ve adresi yazıldıktan sonra üzerine "Esnaf Hüseyin Yumak eliyle" diye bir not düşülerek gönderilirdi. Perşembe günü kasabaya gidenler mutlaka bakkal Hüseyin Yumak'a uğrar hem alışveriş yapar hem de postaneden toplu olarak oraya gelen mektupları alıp köye varınca elden teslim ederlerdi.

Telgraflar (Elt, Normal ve Yıldırım telgraf) bile uzaklık ve coğrafi koşullar nedeniyle köye hemen ulaşamazdı. Telgrafın köye ulaştırılması için postaneye ayrıca sürücü ücreti peşin ödenir; Refahiye'den "özel ulak" tabir edilen atlı bir kişi tarafından köye özel olarak götürülürdü. Aksi takdirde, köyden kasabaya gelecek birine teslim edilmesi beklenirdi.

Köylü kadınlarının ihtiyaçları, seyyar manifaturacı olarak adlandırılabilen "çerçiler" aracılığıyla karşılanırdı. At, eşek veya katır sırtında öteberi satan çerçiler, çoğunlukla yumurta karşılığında iplik, kumaş, saç tokası, düğme ve başörtüsü gibi eşyalarla takas yaparlardı. Bütün yakın köylerin tuz ihtiyacı ise Kemah'tan satın alınarak karşılanırdı.

Köyün kasabaya ve ana yola uzak olması, hastalananların doktora veya hastaneye gitmesini çok zor bir olay haline getirirdi. Özellikle kış ortasında hastaneye gitmek gerekirse, bu başlı başına büyük bir dertti. Hastalar, "Tevük" denilen kızaklar yapılarak, üzerlerine yatak yorgan konulduktan sonra, kalabalık bir grupla kasabaya götürülürdü.

Sağlık koşulları nedeniyle çocuk ölümleri çok olurdu. Doğum kontrol yöntemlerini bilmedikleri için pek çok kadın on beş civarında çocuk doğururdu; çok çocuk sahibi olmak, aynı zamanda ev ekonomisine büyük katkı sağladığından önemliydi. Ancak doğum sancıları bazen günlerce sürerdi. Örneğin, Melek Gümüsoğlu'nun 8-9 gün süren doğum sancılarından sonra müjdesi İstanbul'a gelirdi. Kadınlar doğan olarak zamanından çok önce yaşlanırlardı.

1940'lı yıllarda dedelerin İstanbul'a gelmek istedikleri zaman, genellikle Eskikonak'tan Giresun'a kadar yürürler ve oradan Gül Cemâl vapuruna binerek İstanbul'a ulaşırlardı. Bu yolculuk Kızıldağ, Sivas üzerinden yapılırdı ve

yürüyerek gelmeleri bir ayı bulurdu. Daha sonraki yıllarda ise İstanbul'a gelişler, İngiliz Austin marka, kamyondan bozma otobüslerle yapılmaya başlandı.

Köy arazileri, tarihi İpek Yolu'nun geçtiği alanlar olmuştur. İpek Yolu, Koçgiri'den, Zerkenlilerin mezarlarının altından Demirci mevkiinden ve Bekolar köyü önünden geçerek devam ederdi; böylece köy arazileri sayısız yerli ve yabancı gezginci ve tüccarın yüzyıllarca geçtiği yerler olmuştur.

Burada bir anımı da paylaşmak isterim. 1963 senesinde Refahiye'den İstanbul'a dönüşte kullanılan otobüs, yolda hararet yapmış ve radyatörü su kaçırmıştı. Bu durum yolculuğu uzatarak 4 güne çıkarmıştı. Şoför çaresizlikten yolculardan kenger sakızı toplayarak radyatöre yapıştırmış ve bu şekilde yola kısmen devam edilebilmişti. O dönemde Refahiye'den İstanbul'a otobüs yolculukları 48 saat ile 72 saat arasında sürerdi. Perşembe sabahı Refahiye'den yola çıkan otobüs, Cumartesi saat 15.00-18.00 arasında İstanbul Dolapdere, Yenışehir top sahasına ulaşırdı. O gün köylülerden bir kısmı otobüsü bekler; yakınlarını görmeye, mektup, peynir, yoğurt ve yün gibi köyden gelen eşyaları almaya çalışırdı.

Soğuk kış gecelerinde yetişkinler, köy odalarında bildikleri hikâye ve masalları anlatırlardı. Bu hikâyeler genellikle iki ana temadan oluşurdu: 1) Dini ve Kahramanlık Hikâyeleri: Hz. Ali'nin Hayber kalesi fethi, savaşlardaki yararlılıkları, Peygamberimize nasıl yardımcı olduğu, Hz. Muhammed'in Miraç hadisesi, Kerbela vakası, Şah İsmail'in Arap-ı Zengi ile olan hikâyeleri ve Hacı Bektaş Velî'nin menkıbeleri. 2) Fantastik ve Öğretici Anlatılar: Dev, cin, peri gibi doğaüstü varlıkları konu alan masallar ve ders veren hikâyeler. Erkekler arasında ise bitmek tükenmez askerlik anıları en ince ayrıntılarına kadar ballandırılarak anlatılırdı (KK₁; KK₂).

SONUÇ

Atalarımızdan bizlere intikal eden güzel bir söz vardır: "Geçmişî olmayanın geleceği olmaz." Bu sözün amacı geçmişte yaşamak veya geçmişî özlemek değil; aksine, geçmişimizi bilerek günümüzü doğru yaşamak ve geleceğe de örnek olmaktır. Âdetlerimiz, inanış şekillerimiz ve değer yargılarımız, toplum içindeki yerimizi belirler. Bu nedenle, kimlik problemi yaşamamak için geçmişimizi iyi bilmek büyük önem taşır. Pek çok şeyin yazıya geçmemesi nedeniyle, yaşlı

insanlar birer birer eksildikçe geçmişimizle olan bağlarımız daha muğlak bir hâl almaktadır.

Bu çalışma, Şeyh Hasan Aşireti'nin kökenini ve izlediği yolu ortaya koymuştur. Şeyh Hasan, Türkistan'ın Yesi şehrinin Üç Kurgun yöresinde doğmuştur. O, Oğuzların Bozok Kolu'nun, Gürhanogulları'nın, Bayat boyuna bağlı On-Er oymağındandır. Dedesi Bahşi Han'ın oymak beyi olduğu dönemde, Abbasi zulmünden kaçan Hz. Muhammed-Ali soyundan gelenler Bahşi Han'a sığınmıştır. Bahşi Han, oğlu Ahmed'i sığınmacı Musa-ı Kazım'ın (ö. 799) oğlu Abbas'ın kız torunlarından Vedduha ile evlendirmiş ve bu evlilikten Şeyh Hasan dünyaya gelmiştir.

Bahşi Han'ın vefatı üzerine, beylikten feragat eden babasının yerine Şeyh Hasan oymağının beyi ve yeni aşiretinin reisi olmuştur. Kardeşi Şeyh Ahmed'i de ikinci reisliğe getirmiştir. Şeyh Hasan aşiretin dış ilişkilerini ve askerî idaresini yönetirken; iç düzeni ve dinî işleri Şeyh Ahmet yürütmüştür.

Bayat boyu beyi ve inanç önderi Sultan Onar diğer adıyla Şeyh Hasan, aşiretiyle Orta Asya'dan Anadolu'ya göç ederek öncelikle Elâzığ-Tunceli bölgesine ve Malatya'nın Arapgir ilçesine yerleşmiş ve yaşamıştır. Türbesi halen Malatya'nın Arapgir ilçesine bağlı Onar köyündedir.

Şeyh Hasan Aşireti, Orta Asya'dan Anadolu'ya göç ettikten sonra; Arapgir'de nüfusun çoğalması ve başka nedenlerle aşiretin bir kısmı, 1515 ile 1530 yılları arasında Tunceli'nin Ovacık ilçesine yerleşmiştir.

Göç serüveni buradan devam etmiş, Ovacık'tan ayrılan bir kol, Erzincan'ın Zazalar köyüne gelerek burada uzun zaman yaşamıştır. Sözlü gelenekten aktarıldığı üzere, muhtemelen 19. yüzyılın ilk yarısında, Zazalar köyünde yaşayan üç kardeşten biri köyde kalmış, biri Kemah'ın Selâmet köyüne, üçüncü kardeş ise Refahiye'nin Eskikonak köyüne gelerek 19. yüzyılın ortalarında yerleşmiştir.

Eskikonak köyünde yaşayan yaklaşık yüz elli kadar aşiret üyesi, coğrafi şartların zorluğu, kısıtlı yaşam koşulları ve artan nüfus nedeniyle yeni yaşam alanları arayışına girmiş ve özellikle 1960-1970 yılları arasında İstanbul'a göç etmek zorunda kalmıştır.

İstanbul'a geldiklerinde, dayanışma amacıyla öncelikle aynı mahallelerde birbirine yakın yerlere yerleşmişlerdir. Daha sonra başka mahallelere taşınırken bile yine akrabalarına yakın olmaya özen göstermişlerdir. Çocukların büyüüp eğitim alması, yeni meslekler edinmesi ve evlenmesi nedeniyle aşiret üyeleri İstanbul'un farklı yerlerine yerleşmiş; bir kısmının yurt dışına gitmesi de bu süreçte gündeme gelmiştir.

KAYNAKÇA

Atalay, Besim. (1991). *Bektaşilik Edebiyatı*. Ant Yayınları.

Demir, Kader ve Aksın, Ahmet. (2023). “18. ve 19. Yüzyılda Fırat Havzasında Şeyh Hasanlı Aşireti'nin Eşkıyalık Faaliyetleri”. *Near East Historical Review*, 13(1), 67-77.

Duran, Hamiye ve Gümüşoğlu, Dursun. (2010). *Hünkâr Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesi*. Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi.

Fırat, M. Şerif. (1961). *Doğu İlleri ve Varto Tarihi*. Milli Eğitim Basımevi.

Gümüşoğlu, Dursun. (2003). *Anadolu'da Bir Köy Eskikonak*. Ardış Yayınları.

Kemali, Ali. (1992). *Erzincan Tarihi, Coğrafi, Toplumsal, Etnoğrafi, İdari İhsal, İnceleme Araştırma Tecrübesi*. Kaynak Yayınları.

Onarlı, İsmail. (2001). *Şeyh Hasan Aşireti*. Aydıuşu Yayınları.

Onarlı, İsmail. (2002). “Türkmen İnanç Önderi: Şeyh Hasan (Sultan Onar, Ocakları ve Aşiretleri)”. İçinde *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi Bildirileri* (ss. 665-704).

Özdemir, Ali Rıza (2014). *Kayıp Türkler: Etnik Coğrafya Bakımından Kürtleşen Türkmen Aşiretleri*. Ankara: Kripto Yayınları.

Saltık, Veli. (2013). “Dede Şeyh Hasanlar ile Aşiret Şeyh Hasanlar”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (66), 279-312.

Son Teşkilât-ı Mülkiye'de Köylerimiz. (1928). Helâl Matbaası.

Şener, Cemâl. (2002). *Alevîlerin Etnik Kimliği*. Etik Yayınları.

Yalçın, Alemdar ve Yılmaz, Hacı. (2004). “Şeyh Hasan Ocağı ve Sineminli Oymağı Üzerine Yeni Bilgiler”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (30), 235-265.

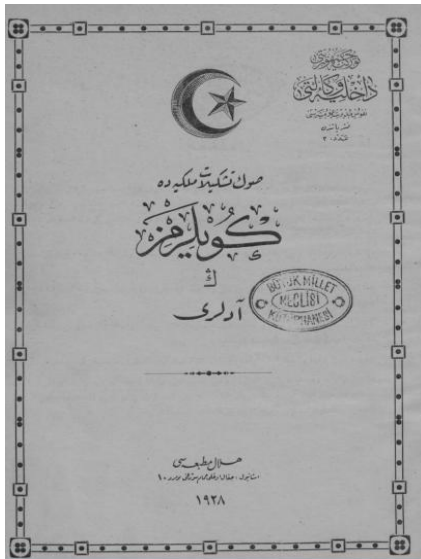
Yılmaz, Hacı. (2017). “Şeyh Hasan Ocağı ve Vefailikle İrtibatı”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (83), 223-240.

Kaynak Kişiler

KK 1: Hüseyin Gümüşoğlu, 1900 doğumlu olup 1973 yılında 73 yaşında vefat etmiştir.

KK 2: Medine Gümüşoğlu, 1935 Erzincan doğumlu, hayattadır.

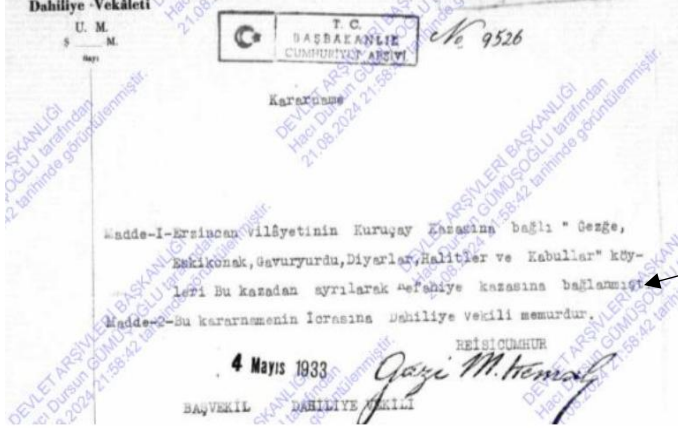
EK I:

[illegible][illegible]

Kuruçay kazâsı Eskikonak

Gümüşoğlu - Şeyh Hasan Aşireti'nin Erzincan İli Refahiye İlçesi Eskikonak Köyüne Göçü

EK: 2

Madde 1: Erzincan vilâyetinin Kuruçay kazasına bağlı Gezge, Eskikonak, Gavuryurdu, Diyarlar, Halitler ve Kabullar köyleri bu kazadan ayrılarak Refahiye kazasına bağlanmıştır. 4 Mayıs 1933

EK 3:

Eskikonak lahit şekli ve at, kahve fincanı, ibrik, tarak, ayakkabı ve insan yüzü motifli mezar taşları